

Александра Р. Савић¹

ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ БОСАНСКОХЕРЦЕГОВАЧКОГ ЈЕЗИЧКОГ ИЗРАЗА И ЈЕЗИЧКЕ ПОЛИТИКЕ КОЈА ГА ЈЕ ПРАТИЛА

Апстракт: Језичка политика у СР Босни и Херцеговини, нарочито период од 1967. године, интересантна је из два разлога: први пут се ова југословенска република – њени политичари и лингвисти – укључује у расправе о језику, и друго, говори се о специфичностима босанскохерцеговачког језичког израза. Ту језичку политику пратимо на основу конференција и савјетовања одржаних у СР Босни и Херцеговини, званичних докумената, те ставова лингвиста и политичара тог доба. Без обзира на различита тумачења овог периода, историја је ипак показала да је ова политика, након што се неколико година заиста спроводила, била почетак даљег комадања језика. Показаћемо то служећи се Радовановићевом подјелом на фазе стандардизације језика.

Кључне ријечи: Босна и Херцеговина, босанскохерцеговачки језички израз, језичка политика, јавна политика.

1. Уводне напомене

Често је у друштвима какво је босанскохерцеговачко незахвално писати о језику управо због чињенице да су његов статус и развој осјетљива питања у која је мало ко успио проникнути без уплитања вјерских и националних односа у истраживање. Овај рад не претендује да изнесе коначан став о питању језика у предратним годинама, он је настао у покушају да се анализира двадесетогодишња језичка политика у овој југословенској републици а да се не залази у оцјену исправности те политике.

Самостална језичка политика Босне и Херцеговине трајала је од 1967. (1970) до распада СФРЈ, а била је одговор на разлаз међу српским и хрватским

¹ aleksandra.suvira@yahoo.com

лингвистима око назива и положаја заједничког језика. Подразумијевала је двочлани назив језика, употребу оба писма и поштовање принципа језичке толеранције и индивидуалне језичке слободе. Радило се о добро осмишљеном пројекту и вриједи истражити који су кораци били нужни за озваничење једне јавне политике, како се она развијала и да ли је пратила унапријед означене циљеве, зашто је престала да важи и, напосљетку, да ли је убрзала или успорила касније распарчавање језика. Да би била објашњена, именована и спроведена у дјело, њени су творци морали предочити јавности и науци и лингвистичке и ванлингвистичке, што ће рећи социолингвистичке разлоге за њено постојање јер

unutrašnji lingvistički kriteriji ni u sinkronijskom (tipološka klasifikacija) ni u dijakronijskom (genetska klasifikacija) presjeku nisu uvijek dovoljni da se pojedini idiomi međusobno diferenciraju u jasno razlučene (i razlučive) jedinice u skupu jezika svijeta. U razdoblju buđenja nacionalne svijesti unutarlingvističkim kriterijumima pridodan je i jedan vanjski, etnički² (Škiljan 1988: 22).

Дакле, ови језички и ванјезички постулати, заједно с политичком вољом и обимним истраживањима, требало је да Босну и Херцеговину изузму из расправа о српскохрватском језику и да понуде трајно језичко рјешење за њене грађане. Овај рад управо прати настанак, положај, развој и документе *босанскохерцеговачког језичког израза* на два плана – лингвистичком, што се односи на сва теоријска полазишта која су апологети самосталне језичке политике користили како би одбранили овај концепт, и социолингвистичком, који се тиче друштвеног оправдања за увођење посебног израза.

2. Почетак самосталне политике

Случај који је одредио пут самосталне језичке политике Босне и Херцеговине и који је био „преломни догађај послје Новосадског договора значаио је Пети конгрес југословенских слависта“ (Tanasić 2012: 67). Послје полемика, конгреса у Сарајеву и озваниченог удаљавања од заједничког језика, „непосредан повод за укључивање државно-партијских тијела у вођење језичке политике у БиХ“ (Tanasić 2012: 75) били су *Декларација о називу и положају хрватског књижевног језика* (1967) и *Предлог за размишљање* (1967), који су у Босни и

² У овом случају мултинационални. Дефиниција функционише у оба смјера – националном и наднационалном.

Херцеговини дочекани као „штетни и опасни по заједништво и националне односе“ (Šipka 2005: 428). Притом, буктала је ватра међу српским и хрватским лингвистима, па су те полемике „обавезивале босанскохерцеговачке политичке снаге да се језичком проблематиком стално баве“ (Tanasić 2012: 78).

Језичка политика СР Босне и Херцеговине заснивала се на неколико значајних докумената: изјавама ИК ЦК СКБИХ из 1967. и 1968. године, Закључцима Симпозијума о језичкој толеранцији у настави – у школама СР БИХ (1970), документу друштвено-политичких организација Књижевни језик и књижевнојезичка политика у Босни и Херцеговини (1971), Закључцима Просвјетно-културног вијећа Скупштине СР БИХ о књижевнојезичкој политици у васпитно-образовној дјелатности (такође 1971), Закључцима Мостарског савјетовања о провођењу књижевнојезичке политике у Босни и Херцеговини (1973) и Ставовима Извршног комитета Предсједништва ЦК БИХ о провођењу књижевнојезичке политике (1974) (Šipka 1987: 32).

Ти акти изражавали су ставове власти и лингвиста, што се може примијетити и из самих назива списка, будући да је малтене једнак број оних који имају предзнак неког политичког тијела и оних које су потписали стручњаци. Сви они имали су циљ да у овој социјалистичкој републици инаугуришу а) самосталну језичку политику б) докажу њену политичку и језичку оправданост.

Што се тиче првог услова, он је био испуњен самом чињеницом да је постојала сагласност свих кључних друштвенополитичких актера за провођење новог концепта. Садржина те политике³ била је изнесена четирима принципима чије су основне поруке толеранција и слобода избора а „у ова четири кратка и јасна става сажета је суштина књижевнојезичке политике у БИХ – њена друштвена и лингвистичка заснованост, њени документи и поруке, њен хумани смисао“, писао је тада њен главни протагонист Милан Шипка (1975: 23)⁴. Провођење ових начела – што је други горе назначени услов –

³ „1. Прихватање хрватско-српског односно српскохрватског књижевног језика као једног језика са свим разноликостима и варијантним разликама; 2. Отвореност према позитивним културним и језичким утицајима из свих република и свих културних средишта нашег језичког подручја; 3. Његовање аутохтоних књижевнојезичких и културних вриједности, које су заједничко благо свих народа БиХ и чине мост међу њиховим културама, тј. инсистирање на ономе што нас повезује и зближава и 4. Пуна слобода индивидуалног избора језичких изражајних средстава, без обзира на њихову варијантску маркираност у другим срединама“ (Šipka 1975: 23).

⁴ Било би интересно истражити улогу Милана Шипке у креирању босанскохерцеговачке језичке политике. Наиме, ради се о човјеку који је био у самом епицентру дешавања, поједине закључке и кораке је и сам осмислио, а данас се његов рад слабије проучава. Међутим, зачуђује

ишло је теже управо због чињенице да је цјелокупан план рјешавања проблема стандардног језика зависио од одбране термина *босанскохерцеговачки језички израз* и од истраживања која би омогућила доказе за постојање самосталног концепта који се теоријски и у пракси разликује од израза других средина и који би након исцрпних испитивања могао бити и нормиран.

С обзиром на то да се цјелокупна језичка политика заснивала управо на верзији самосталног, „аутохтоног“, касније „аутентичног“ израза народа и народности Босне и Херцеговине, лингвисти су имали задатак да за своје ставове нађу упориште у науци и у друштву, те су почетне године те језичке политике биле посвећене теоријским разматрањима угледних лингвиста из Босне и Херцеговине али и цијеле државе о варијантама српскохрватског језика. Још у почетку су неки лингвисти примијетили да прокламовани ставови нису поткрепљени научним аргументима и да је изостао „стручан осврт“ (Baotić према Tanasić 2012: 77). Недуго после тога, друштвени односно социолингвистички аргументи иду руку под руку с лингвистичким, политичке ставове прате стручна засједања и научне конференције и они ће наредних двадесет година, колико је трајала босанскохерцеговачка језичка политика, чинити неодвојиви дио те политике. Курс саме политике мијењан је неколико пута а та преобликовања најбоље илуструје појам *босанскохерцеговачки језички израз* – у првим документима одбачено је постојање било какве босанскохерцеговачке варијанте⁵, затим је, након оснивања Института за језик, озваничено постојање управо тог израза, да би након неколико година он био замијењен неутралнијим – *стандарднојезички израз у Босни и Херцеговини*.

3. Босанскохерцеговачки језички израз

Многи лингвисти прикључили су се расправи о босанскохерцеговачкој језичкој политици и дали свој допринос њеном расвјетљавању, а неки од њих остали су изван тих расправа, што због неслагања с доминантним тезама што

разноликост ставова о његовом именовању на чело Института за језик у Сарајеву и његовом залагању за *босанскохерцеговачки језички израз*. Разлог мог интересовања за његов рад била је једна сасвим незнатна логичка неподударност – код једног лингвисте сам прочитала да је Шипка крив што је у Скупштини СФРЈ направљено осам секција за језик, од којих су двије омогућиле успостављање нових језика на Балкану, а код Шипке и у званичном допису, с друге стране, пише – управо супротно. Шта је од тога истина, да ли је овај лингвиста покушао спасити језик од цијепања или је и сам проводио експеримент над језичким питањима, неко ће већ открити.

⁵ Симпозијум о језичкој толеранцији (Tanasić 2012: 80).

због немијешања у унутрашња питања ове југословенске државе. Поред тога, понекад се истиче да је „за спровођење ове политике било потребно довести нове кадрове безрезервно предидијелене за такав концепт, макар и недовољно афирмисане језичке посленике“ (Baotić 2012: 89). У литератури се налази много различитих тумачења природе и статуса *босанскохерцеговачког језичког израза* а његово „inauguriranje (...) moralo je samo po sebi izazvati reakcije. Novo stanje, naime, nije se uklapalo ni u koncept tzv. separatista, pogotovo ne u koncept integralista“ (Baotić 2012: 357). Било је важно новој језичкој политици обезбиједити ваљане теоријске темеље, па су се неколико година лингвисти, политичари и културни радници трудили да објасне и теоријски поткују нови приступ језику, тако да се понекад стиче утисак да је много више времена потрошено на теоретисање о самој ситуацији од обезбјеђивања ваљаних доказа у пракси. У неколико првих докумената се и не називају обриси будућег дјеловања, али је касније, нарочито након Симпозијума о језику, било јасно којим путем иду босанскохерцеговачки креатори јавних политика.

3.1. Лингвистички аргументи

Теоријских поставки које се могу пронаћи у литератури је много, нарочито ако се узму у обзир сви називи који су предлагани за именовање језика којим се говори у СР БИХ, али се сви они своде на неколико доминантних теоријских упоришта. Наглашавам и то да је сваки назив пратило и теоријско и историјско поткрепљење такве тезе.

1. Негирајући подјелу на варијанте, Далибор Брозовић и Јован Вуковић говоре о *коегзистенцији обје варијанте на босанскохерцеговачком подручју*. Брозовић је тврдио да су у питању „zone i to nedefinirane na kojima se ukrštaju razne osobine varijanata“ (Brozović 1970: 7–8. према Baotić 2012: 357). Вуковић је, с друге стране, наводио да постоје само двије варијанте, београдска и загребачка, јер има „повелик број разлика и граматичких (морфолошких и синтаксичких, граматичко правописних и чисто правописних)“ (Tanasić 2012: 69), а „да нема научних оправдања да се у БиХ за употребу језика да назив посебне варијанте“ (80).
2. Џевад Јахић ће језичку ситуацију у овој земљи називати *међу-варијантним склопом* (Jahić 1990: 15–16. према Baotić 2004: 22). Исто је писао и Стјепан Бабић наводећи да „sada se dakle

- bosanskohercegovački književni idiom, gledan s gledišta standardnosti i normiranosti, može smatrati srpsko-hrvatska međuvarijanta i u popisu slavenskih standardnih jezika ne može dobiti posebno mjesto“ (1985: 23),
3. а Срђан Јанковић *субваријантом*. Јанковић је говорио да језик којим се у овој републици говори није производ укрштања варијаната, већ да у Босни и Херцеговини постоји „polariziranost varijantnih jedinica“ (Јанковић према Баотић 2004: 26). У објашњењима, осу коваријантности назива и осом аваријантности, с обзиром на то да овај израз посједује „autentično bazično svojstvo eliminisanja varijantne opozicije“ (према Тошовић 2012: 538).
  4. Светозар Марковић, још један сарајевски лингвиста који учествује у расправи о језику, сматра да се „треба одупријети и оним тенденцијама што воде подвајању језика и оним које иду за тим да се оспори постојање варијаната и њихово право на живот“ (Тошовић 2011: 729).
  5. Постоје и они који су сматрали да је језик којим се говори у Босни и Херцеговини носилац *варијантне неутрализације* и да га карактерише „отвореност према осталим стандарднојезичким изразима српскохрватскога језика у цјелини“ (Џипка 1987: 42).
  6. Наила Ваљевац говори (и то као једна од ријетких која користи националну одредницу) о *анационалном стандарднојезичком изразу* (Тошовић 2009: 352). Слично мисли и Баотић, наглашавајући да „raslojavanje na dvije varijante i *ostatak* koji nije u istoj ravni, nije varijanta, moguće je samo ukoliko se *ostatku* pripiše svojstvo invarijantnosti, a to znači hijerarhijski ga se stavi u viši položaj“ (Баотић 2004: 27), односно „двјема варијантама супротстављен је функционални облик тог језика ослобођен националног набоја“ (Баотић 2005: 448. према Tanasić 2012: 82) и који треба да буде надређен варијантама.
  7. Јављали су се они, као Милош Окука, који су сматрали да је у питању један језик (Баотић 2012: 366). Сличан став заступао је и Асим Пецо, који је остао досједан мишљењу да су остали народи „створили подоста тога, властитога и то укључили у историју и културу наше друштвене заједнице“ (Ресо 1984: 119), да нови израз није утемељен

на дијалекатској ситуацији и да „нема никакве потребе да се нешто мијења у двочланом називу нашега језика“ (119).

8. Српски лингвисти редом сматрају да се ради о српском језику и да је „Босна и Херцеговина постала једна од четири југословенске републике у којој се употребљавао српски књижевни језик Вуковог типа“ (Tanasić 2012: 65).
9. На крају, најрадикалнији став за то вријеме заступа група стручњака која је сматрала да се ради о *трећој варијанти* српскохрватског језика (поред двије постојеће – српске и хрватске). Исмаил Палић (Tošović 2009: 79) и Алија Исаковић (Tošović 2009: 15), између осталих, сматрали су да су српски, хрватски и *босанскохерцеговачки израз* три варијанте службеног језика. Исаковић је тада, поред отвореног залагања за засебну варијанту, говорио и о црногорској варијанти равноправној са двије односно три набројане (Baotić 2012: 357).

Иако се може учинити наивним и беспотребним, сви ови лингвистички аргументи и прилична ангажованост око именовања и образложења идиома који се користи на овом простору били су неопходни творцима језичке политике, јер су знали да је први корак у њеном стварању именовање језика и одлучивање о његовој форми, историји, статусу и развоју, да би касније дошли други лингвистички задаци, као што су нормирање и стандардизација.

3. 2. Социолингвистички аргументи

У социолингвистичке аргументе који су пратили језичку политику у Босни и Херцеговини и који су се потезали око термина *босанскохерцеговачки језички израз* убрајамо све ставове и образложења који укључују и друштво – односно који језик посматрају кроз призму босанскохерцеговачких националних односа. Сама чињеница да је прва реакција из Босне и Херцеговине дошла управо из Партије, говори у прилог томе да ово питање тада, ни прије, а усудићемо се рећи ни послје, није могло бити само лингвистичко управо због сложених вјерских а касније националних односа који се у овој републици преливају и на сва остала питања.

У самој изјави Извршног комитета ЦК БИХ поводом Декларације о називу и положају хрватског књижевног језика стоји да је Босна и Херцеговина

svjedočanstvo dosljednog rješenja nacionalnog pitanja u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji“ te da se „sva raspravljajanja o srpskohrvatskom odnosno hrvatskosrpskom jeziku (...) uvijek moraju posmatrati sa stanovišta njihovog odražavanja na bratstvo i jedinstvo, ravnopravnost i zbližavanje naroda i u SR BiH (Šipka 1999: 134).

Власти ове социјалистичке републике нису могле ни подржати ни дозволити било коју језичку политику осим политике заједничког израза за сва три народа јер би то значило и опасност за тада још стабилно друштвено уређење. Касније ће у отвореном писму наставника Филозофског факултета стајати да ова питања „zadiru u bit odnosa naroda ne samo hrvatskosrpskog (srpskohrvatskog) jezičkog prostora nego i cjelokupne jugoslovenske socijalističke zajednice“ (Исто, 137). Дакле, познато је да је питање језика отворило питање народа и народности у национално разноврсној чланици заједничке државе и да је од рјешавања тог питања зависио опстанак заједнице.⁶

Лингвисти који су били непосредни учесници ових догађаја различито тумаче став да Босна и Херцеговина има аутентичан језички стандард, који је требало да прати посебна језичка политика. Једни сматрају да је то био почетак самосталних одлука на пољу језика и да је именовање посебног стандарда умјесто одређивања за српску или хрватску варијанту или заједнички назив спасило Босну и Херцеговину од сукоба на пољу језика, или констатују да су „водећи лингвисти и друштвени чиниоци у БиХ покушали да покажу како је могуће да дисолуција не иде по националним шавовима“ (Tanasić 2012: 74). Други пак вјерују да је управо овај период био почетак национално-језичког разлаза у Босни и Херцеговини а да је озваничење *босанскохерцеговачког језичког израза* послужило неким лингвистима да у постратној БиХ нађу оправдање за посебан национални језик.

Тако све судове о оправданости ове политике може сажети став да је израз којим се користе становници Босне и Херцеговине њихова брана од „напад[а] на братство и јединство и равноправност у социјалистичкој Југославији, на шта су народи БиХ посебно осјетљиви“ (Tanasić 2012: 76), тако да су

⁶ То није ништа ново када је у питању Босна и Херцеговина, будући да је језичка политика свих периода била или покушај да се надвладају националне подјеле или настојање да се сузбију националне тежње конфесионалних а касније националних група. Шире в. Александра Савић (2017) „Језичка политика Аустроугарске у Босни и Херцеговини“ у *Зборник Друштва чланова Матице српске у Републици Српској*, 53–71, Александра Савић (2018), „Посљедице аустроугарске језичке политике у Босни и Херцеговини (колебање између националног и наднационалног језика)“, научни скуп *Крај првог свјетског рата и настанак југословенске државе*, АНУРС, у штампи.

Svi istraživački projekti koji su bili u funkciji osvjetljavanja bosanskohercegovačke jezičke situacije, pa i standardnojezičkog izraza, a bilo ih je mnogo, poduzimani s ciljem da se potvrdi jezičko zajedništvo naroda u Bosni i Hercegovini, a potom i izvan nje, a ne da se stvore posebna normativna rješenja koja će bosanskohercegovački standardnojezički izraz diferencirati u odnosu na izraze u drugim sredinama (Baotić 2012: 375).

За разлику од ових ставова, међу неким, нарочито српским, лингвистима је често мишљење да је политика *босанскохерцеговачког језичког израза* „послужила као база творцима *босанског* језика да стандардизују њена хрватска обиљежја као бошњачку специфичност, уз додатак нешто оријентализама у лексици (Babić 2015: 80). Нешто блажи став изнио је Танасић сматрајући да

кад се у Босни и Херцеговини почело говорити о посебном изразу, па још кад се почело инсистирати и на његовању посебности (...) јављао се страх од даљег разбијања српског језичког јединства. Већ је постојала опасност да српски народ на хрватској страни буде асимилован, а сад ће и у БиХ добити бар посебну варијанту по којој би се српски израз и овдје разликовао од оног у Србији. Проблем је био и у томе што се у Хрватској већ остваривао концепт по коме је варијанта требала да се преобрати у посебан књижевни језик (Tanasić 2012: 84–85).

Хрватски су лингвисти, с треће стране, наглашавали „угроженост хрватског језика и опасност од његовог утапања у босанскохерцеговачки језички израз“ (Stojkanović 2015: 98) и касније су истицали посебност хрватског језика у БиХ у историјском и теоријском смислу, видно се дистанцирајући од *босанскохерцеговачког језичког израза*.

Опречност ових ставова, што је важно нагласити, није настала у вријеме провођења принципа нове језичке политике. Тада је, наиме, постојала општа сагласност лингвиста (без обзира на националност) о потреби очувања босанскохерцеговачког језичког и друштвеног јединства. Они који се с тим нису слагали или су склоњени у заштитни језичких истраживања или су сами отишли. Раздор у мишљењу настао је у годинама прије и после рата, кад је постало јасно да ће се распасти не само језик него и цијела држава. Другим ријечима, оно што је некада служило као социолингвистичко оправдање за постојање новог израза сада је послужило као социолингвистички изговор за разлаз.

4. Умјесто закључка – стандардизација језика или припрема за националне језике?

На претходним страницама описана је језичка политика СР Босне и Херцеговине од 1970. до 1991, то јест истакнуте су најважније особине те политике – трагање за лингвистичким и социолингвистичким оправдањем за стандардизацију новог израза. Та политика имала је неколике мањкавости од којих можемо истаћи двије кључне – прво, започета је политичком изјавом, не тако непромишљеном, али ипак исхитреном, јер ће тек касније успијети званични ставови најугледнијих лингвиста и покушаји аргументовања политичке воље, који ће завршити утркивањем једног дијела стручњака да аргументовано објасне унапријед осмишљене задатке језичке политике, и друго – умјесто да закључцима и измјенама језичке политике претходе исцрпна истраживања и рад на терену, било је обрнуто, па се тек након утемељења новог политичко-језичког курса оснива Институт и ради се на томе да се већ донесене оцјене потврде у пракси. Када су сви набројани кораци били испуњени, једини који је преостао био је нормирање тог израза. Међутим, до тога није дошло а разлози које понегадје успијемо наћи у литератури говоре о разним препрекама – од теорија завјере до чињенице да је рат спријечио даљи рад на језичкој политици, иако други не сматрамо релевантним, будући да је почетни ентузијазам нестао и много прије рата. С обзиром на то да је првобитни замах политике и планирања језика врло брзо спласнуо, можемо поставити сасвим оправдано питање – који је био циљ успостављања ове политике? Стандардизација посебног језичког израза или прелазна фаза ка националним језицима?

Ако описану ситуацију посматрамо кроз Радовановићеве фазе у стандардизацији сваког језика⁷, увиђамо одређене специфичности. Наиме, двадесет година било је довољно за тек прве двије фазе нормирања језика (селекција и дескрипција), иако ни оне нису спроведене до краја због неслагања око назива, статуса и теоријског упоришта новог израза. Што се осталих фаза тиче, оне су у правом смислу ријечи спроведене тек након рата у Босни и Херцеговини, током успостављања националних језика.

Фазе кодификације, елаборације, култивације, експанзије и евалуације *босанскохерцеговачког књижевнојезичког стандарда* наступиле су тек након што је он

⁷ 1. Фаза селекције (одабирање), 2. Фаза дескрипције (описивање), 3. Фаза кодификације (прописивање), 4. Фаза елаборације (разрађивање), 5. Фаза акцептуације (прихватање), 6. Фаза имплементације (примјењивање), 7. Фаза експанзије (ширење), 8. Фаза култивације (његовање), 9. Фаза евалуације (вредновање) и 10. Фаза реконструкције (преправљање).

узет као основица језика Бошњака⁸, с обзиром на то да „за korisnike standardnog bosanskog jezika, osim izmjene njegova imena, gotovo da i nije, u tom raskolu, trebalo vršiti druge značajnije korekcije u postojećoj normi bosanskohercegovačkog standardnojezičkog izraza na koji se bosanski jezik direktno naslanja“ (Valjevac 2003: 29).

Такође, *босанскохерцеговачки стандарднојезички израз* није прошао ни фазу прихватања и одобравања од стране грађана, што видимо из пописа становништва из 1991. године. Наиме, ако објединимо све резултате који би могли да се односе на овај период језичке стандардизације, јер назива *босанскохерцеговачки књижевнојезички израз* у попису није било, увиђамо да се тек нешто мање од пет одсто становника изјаснило да им је матерњи језик нека варијанта босанскохерцеговачког језика (југословенски, босанскохерцеговачки, босанско-српскохрватски, бошњачко-српскохрватски, херцеговачко-босански, босанско-југословенски)⁹.

Уколико узмемо у обзир чињеницу да су у двадесетогодишњој језичкој политици спроведене тек фаза описивања новог језичког израза и фаза селекције језичког варијетета, а да је осам осталих изостало, можемо оправдано тврдити, прво – да се језичка политика од 1971. до 1991. не може посматрати одвојено од периода који је уследио нити доживљавати као посебан период у развоју језика јер постоји очигледна подударност између ове језичке политике и језичке политике Бошњака након рата, а у којој су наведени елементи стандардизације спроведени у дјело у националном језику, и друго – да је језичка политика *босанскохерцеговачког језичког израза* послужила као припремна фаза за будуће издавања националних језика и да је треба тако и анализирати.

Литература

1. Baotić, Josip (2004), „Književnojezička politika 1970–1990, Borba za zajedništvo i ravnopravnost“, *Književni jezik*, 22/1–2, Sarajevo: Institut za jezik.
2. Baotić, Josip (2012), *Približavanje jeziku ili približavanje jezika*, Sarajevo: Slavistički komitet.
3. Peco, Asim (1984) „Naš jezik i njegovo ime“, *Književni jezik*, 13/3, Sarajevo: Institut za jezik.

⁸ Оваје мислимо прије свега на нормативне рјечнике, правописе и граматике „босанског језика“ објављене деведесетих, као и на ширење тог стандарда и изван граница БиХ.

⁹ Попис становништва, домаћинстава, станова и пољопривредних газдинстава 1991. <http://fzs.ba/index.php/popis-stanovnistva/popis-stanovnistva-1991-i-stariji/>.

4. Škiljan, Dubravko (1988), „Prolegomena našoj jezičnoj politici“, u: Pupovac, Milorad (1988), *Jezici i politike*, Zagreb: Komunist.
5. Valjevac, Naila, (2003), „Bosanskohercegovački dijalekatski kompleks i bosanska standardnojezička norma“, *Književni jezik*, 21/2.
6. Бабић, Миланка (2015), „Босански проблеми српског језика у БиХ“, *Узданица*, XII/1, 77–85.
7. *Попис становништва, домаћинства, станова и пољопривредних газдинстава 1991*, <http://fzs.ba/index.php/popis-stanovnistva/popis-stanovnistva-1991-i-stariji/>.
8. Радовановић, Милорад (2003), *Социolingвистика*, Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
9. Савић, Александра (2017), „Језичка политика Аустроугарске у Босни и Херцеговини“, у: *Зборник Друштва чланова Матице српске у Републици Српској*, Бања Лука: Друштво чланова Матице српске у Републици Српској.
10. Савић, Александра (2018), „Посљедице аустроугарске језичке политике у Босни и Херцеговини (колебање између националног и наднационалног језика)“, научни скуп *Крај првог свјетског рата и настанак југословенске државе*, АНУРС, у штампи.
11. Стојкановић, Александар (2015), *Социolingвистичка анализа језичке политике у постдејтонској Босни и Херцеговини*, необјављена докторска дисертација.
12. Танасић, Срето (2012), „Језичка политика у Босни и Херцеговини после Другог свјетског рата“, *Значај српског језика и књижевности у очувању идентитета Републике Српске I*, Филозофски факултет Пале, 65–102.
13. Тошовић, Бранко (2005–2012), *Српски погледи на односе између српског, хрватског и бошњачког језика I/5*, Београд–Грац: Београдска књига – Универзитет Грац.
14. Тошовић, Бранко (2009), *Бошњачки погледи на односе између босанског, хрватског и српског језика*, Београд–Грац: Београдска књига – Универзитет Грац.
15. Тошовић, Бранко (2010), *Хрватски погледи на односе између хрватског, српског и босанског/бошњачког језика*, Београд–Грац: Београдска књига – Универзитет Грац.
16. Тошовић, Бранко (2011), *Српски погледи на односе између српског, хрватског и бошњачког језика I/3*, Београд–Грац: Београдска књига – Универзитет Грац.
17. Тошовић, Бранко (2012), *Српски погледи на односе између српског, хрватског и бошњачког језика I/4*, Београд–Грац: Београдска књига – Универзитет Грац.
18. Шипка, Милан (1975), *Језички саветник*, Сарајево: Свјетлост.
19. Шипка, Милан (1987), *Књижевнојезичка политика и језичка култура*, Сарајево: Ослобођење.
20. Шипка, Милан (1999), *Стандардни језик у Босни и Херцеговини у документима језичке политике*, Сарајево: Отворено друштво.

**INTERPRETATIONS OF THE TERM *BOSNIAN-HERZEGOVINIAN LANGUAGE EXPRESSION*
AND THE LANGUAGE POLICY THAT
ACCOMPANIED IT**

Summary

In this paper we analyse the term *Bosnian-Herzegovinian language expression*, which was developed by politicians and linguists in this country from 1967. to 1990. After the Serbian-Croatian language split, language politics creators in Bosnia and Hercegovina debated about possibilities to support a specific language type and to promote tolerance and individual choice in a national divided society. We discussed this concept and the reasons why this expression was chosen. The main goals of linguists were to describe and legitimate a new path in language politics. They used language (linguistic) and political (sociolinguistic) arguments to present the Bosnian-Herzegovinian language expression. This phase had the same consequences like any other period in this country when politicians and linguists tried to create a common language – national groups rejected it and decided to have their own national expressions. Also, using Radovanovic's ten phases of standardisation, we concluded that only two phases of language standardisation were adopted (selection and decription). Others (prescription, elaboration, acceptance, implementation, expansion, evaluation, reconstruction) finished in post-war national language politics.